

Gerechtshof Den Haag
Zaaknummer: 200.302.332
Roldatum: 29 november 2022

**MEMORIE VAN ANTWOORD IN INCIDENT TOT
TUSSENKOMST ALTHANS VOEGING**

inzake:

- 1. Vereniging Milieudefensie**
gevestigd te Amsterdam
- 2. Stichting Greenpeace Nederland**
gevestigd te Amsterdam
- 3. Landelijke Vereniging tot Behoud van de
Waddenzee**
gevestigd te Harlingen
- 4. Stichting ter bevordering van de Fossielvrij-
beweging**
gevestigd te Amsterdam
- 5. Stichting Both ENDS**
gevestigd te Amsterdam
- 6. Jongeren Milieu Actief**
gevestigd te Amsterdam

Geïntimeerden, oorspronkelijk eiseressen,
verweersters in het incident

Gezamenlijk te noemen: "**Milieudefensie c.s.**"

Advocaten:

mr. R.H.J. Cox, mr. M.J. Reij, mr. A.J.M. van Diem

tegen:

Shell plc

gevestigd te Londen, Verenigd Koninkrijk

Appellante, oorspronkelijk gedaagde, verweerster
in het incident

Advocaten:

mr. D.F. Lusingh Scheurleer, mr. T. Drenth

in het incident van:

Stichting Climate Intelligence

gevestigd te Amsterdam

Eiseres in het incident

Advocaten:

mr. J.Ph. de Korte, mr. G.J. Wilts

1. Inleiding

1. Clintel kan zich niet verenigen met het vonnis van de Rechtbank Den Haag van 26 mei 2021 (het “**Vonnis**”), zo stelt zij in par. 1.1 van haar incidentele vordering tot tussenkomst althans voeging (de “**Interventie**”). Clintel kan echter niet interveniëren.
2. Clintel is ten eerste niet-ontvankelijk, mede omdat niet is voldaan aan het overlegvereiste van artikel 3:305a BW en omdat Clintel onvoldoende heeft gesteld om te kunnen concluderen dat zij opkomt voor voldoende gelijksoortige belangen en die belangen ingevolge haar statutaire doelstelling en feitelijke activiteiten ook daadwerkelijk behartigt. Blijkens haar statutaire doelstelling baseert Clintel zich op de best beschikbare wetenschap. Zoals zal blijken is nu juist evident dat Clintel dat niet doet en tracht de best beschikbare klimaatwetenschap te ondermijnen. Clintel heeft daarnaast niet onderbouwd welk belang zij zou kunnen hebben bij tussenkomst of voeging in de hoger beroepsprocedure tussen Shell en Milieudefensie c.s. (de “**Hoofdzaak**”). Zelfs als wel voldoende belang zou bestaan, dan moet de Interventie alsnog worden afgewezen wegens strijd met de goede procesorde, onder meer omdat toewijzing zou leiden tot onredelijke vertraging van de Hoofdzaak. De incidentele vordering tot tussenkomst moet ook reeds worden afgewezen omdat niet blijkt dat Clintel een eigen vordering tegen Milieudefensie c.s. en/of Shell wil instellen. Tevens is onvoldoende duidelijk dat de zeven personen die Clintel stelt te vertegenwoordigen belang hebben bij tussenkomst of voeging. Milieudefensie c.s. betwist ook dat Clintel beschikt over een procesvolmacht van deze personen.
3. Hieronder schetst Milieudefensie c.s. in hoofdstuk 2 eerst kort de feiten, waaronder ook enige achtergrond over Clintel. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 toegelicht dat Clintel niet-ontvankelijk is om zich op grond van artikel 3:305a BW te voegen, althans tussen te komen in de Hoofdzaak. In hoofdstuk 4 wordt het juridisch kader voor tussenkomst en voeging besproken, gevolgd door de toepassing daarvan op de Interventie van Clintel in hoofdstuk 5. Enkele laatste relevante onderdelen van Clintel’s Interventie worden besproken in hoofdstuk 6, waarna Milieudefensie c.s. concludeert tot afwijzing van de Interventie, althans tot niet-ontvankelijkheid van Clintel.

2. Feiten

4. Clintel is een Nederlandse stichting die is opgericht in 2019. De oprichters van Clintel, Guus Berkhout (emeritus hoogleraar geofysica en voorheen werkzaam in de olie- en gasindustrie) en Marcel Crok (journalist), zijn al jarenlang actief als klimaatsceptici: ze bagatelliseren de invloed van de mens op klimaatverandering, geloven niet dat de door de mens veroorzaakte opwarming van de aarde tot noemenswaardige problemen leidt of zal leiden en trekken de best beschikbare wetenschap in twijfel. Met Clintel hebben Berkhout en Crok een internationaal platform gelanceerd om hun boodschap breed te verkondigen.
5. Vlak na oprichting heeft Clintel daartoe haar ‘*World Climate Declaration*’ gepubliceerd: een document waarin Clintel verklaart dat er geen sprake is van een klimaatcrisis.¹
6. De standpunten van Clintel zijn reeds door vele klimaatwetenschappers en onderzoeksjournalisten aangemerkt als misleidend en onjuist. Enkele voorbeelden daarvan zijn:
  - (i) DeSmog, een collectief van gerenommeerde onderzoeksjournalisten dat al 15 jaar publiceert over desinformatie over klimaatverandering, concludeert ten aanzien van Clintel’s ‘*World Climate Declaration*’: “*It lists six main points, all of which are familiar climate science denial tropes that have been widely debunked.*”;²

---

¹ Clintel heeft als Productie 7 haar ‘*World Climate Declaration*’ overgelegd met daarbij een lijst van personen die deze verklaring kennelijk hebben ondertekend. Bij bestudering van de lijst wordt duidelijk dat het overgrote deel van deze personen geen klimaatwetenschappelijke expertise heeft. Verder heeft een aantal personen een achtergrond in de fossiele industrie, en weer anderen zijn verbonden aan organisaties die – net als Clintel – bekend staan om hun ontkenning van (de ernst van) antropogene klimaatverandering, zoals het Heartland Institute, de CO2 Coalition, de Saltbush Club, het Irish Climate Science Forum en de Groene Rekenkamer. Zie in dat verband ook **Productie MDI-1**, p. 1 t/m 4.

² Productie MDI-1, p. 2. Zie over de achtergrond van DeSmog: <https://www.desmog.com/about/>.

- (ii) Inside Climate News sprak met klimaatwetenschappers over Clintel's verklaring, die concluderen: "[it] seems to be the latest iteration of a broader disinformation campaign that for decades has peddled a series of arguments long discredited by the scientific community at large" en "the vast majority of the declaration's signatories have no experience in climate science at all";³
  - (iii) Pointer, een platform voor onderzoeksjournalistiek van KRO-NCRV, maakte in 2020 een Tv-reportage en een uitgebreide publicatie over de achtergrond, het netwerk en de werkwijze van Clintel. Pointer heeft daarbij, samen met het Platform Authentieke Journalistiek en met Follow the Money, in kaart gebracht dat Clintel in korte tijd is uitgegroeid tot "hét internationale platform voor klimaatontkenners" en dat Clintel onjuiste en misleidende argumenten gebruikt die in de jaren tachtig door de olie-industrie zijn bedacht. Uit het onderzoek blijkt ook dat Clintel actief klimaatactie probeert te blokkeren: "Ondertussen organiseert Clintel bijeenkomsten in Nederlandse dorpen en steden die zich hebben voorgenomen om klimaatneutraal te worden. Het doel van alle acties is altijd hetzelfde: klimaatwetgeving tegenhouden en plannen om van fossiele brandstoffen af te stappen blokkeren.";⁴
  - (iv) Naar aanleiding van het werk van Pointer heeft Clintel een kort geding gevoerd. De voorzieningenrechter van de rechtbank Midden-Nederland heeft daarop vastgesteld dat zeven van de acht door Clintel aangevochten uitingen van Pointer voldoende werden ondersteund door het beschikbare feitenmateriaal en dus niet onrechtmatig zijn, waaronder de uitlating "Clintel voert een internationale desinformatiecampagne ten aanzien van het klimaat(beleid)".⁵
7. Clintel is formeel opgericht vlak voordat Milieudefensie c.s. de dagvaarding in de Hoofdzaak uitbracht. De stukken in de Hoofdzaak zijn telkens na indiening door Milieudefensie c.s. publiekelijk beschikbaar gemaakt op haar website,⁶ mede gelet op het grote maatschappelijke belang dat met de zaak gemoeid is. De Hoofdzaak heeft vanaf de eerste aankondiging veel media-aandacht gegenereerd, en het ligt dus voor de hand dat Clintel reeds vanaf het uitbrengen van de dagvaarding op 5 april 2019 op de hoogte was van de zaak en van de feitelijke en juridische grondslagen van de vorderingen van Milieudefensie c.s. Clintel heeft echter nooit contact gezocht met Milieudefensie c.s. over de zaak, niet na dagvaarding van 5 april 2019, niet na de conclusie van antwoord van Shell van 13 november 2019, niet na de pleidooien in eerste aanleg van december 2020, niet na het Vonnis (van mei 2021), niet na de aankondiging dat Shell in hoger beroep zou gaan en niet bij het indienen van de memorie van grieven door Shell op 22 maart 2022.
  8. Op 15 juni 2022 zoekt Clintel middels een brief voor het eerst contact met (alleen) Milieudefensie.⁷ In deze brief stelt Clintel zonder onderbouwing dat Milieudefensie de rechtbank verkeerd zou hebben geïnformeerd over onder meer de klimaatwetenschap en beschuldigt Clintel Milieudefensie van "alarmistische klimaatpropaganda". Clintel eist dat Milieudefensie:
    - (i) het Vonnis niet zal afdwingen, althans niet zolang "de rechten, regels en belangen in verband met een rationeel en gebalanceerd milieu- en klimaatbeleid op basis van de best beschikbare wetenschap" niet worden gerespecteerd;

³ **Productie MDI-2**, p. 2-4. Over Inside Climate News: het is "a Pulitzer Prize-winning, nonprofit, nonpartisan news organization that provides essential reporting and analysis on climate change, energy and the environment", zie <https://insideclimateneeds.org/about/>.

⁴ **Productie MDI-3**, p. 2, 3 (daar staat het aangehaalde citaat), 7, 8. Zie ook **Productie MDI-4**, p. 2-3, 6-13.

⁵ Rechtbank Midden-Nederland 7 juni 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:2136. Alleen de uitlating 'Clintel wordt gefinancierd door de olie-industrie' vond onvoldoende steun in het beschikbare feitenmateriaal, zie r.ov. 4.7: "Uit de betrokkenheid van [A] (Guus Berkhout, toevoeging adv.) bij CFGSEC en de omstandigheid dat auteurs van Clintel geld ontvangen vanuit de olie-industrie, valt wellicht een verband te construeren tussen Clintel en de olie-industrie, maar dat betekent nog niet dat Clintel ook gefinancierd wordt vanuit de olie-industrie. Voor die stelling zijn meer aanknopingspunten nodig."

⁶ Zie <https://milieudefensie.nl/actueel/hier-vind-je-alle-juridische-documenten-van-onze-klimaatzaak-tegen-shell>.

⁷ Productie 2 van Clintel.

- (ii) in het hoger beroep “(i) de stand van de klimaatwetenschap, (ii) de consensus, (iii) het internationale klimaatbeleid, (iv) de relevante rechten en belangen en het toepasselijk recht en (v) alle relevante punten in verband met het klimaatvraagstuk juist en volledig weergeeft”;
- (iii) het gerechtshof Den Haag laat weten dat Milieudefensie niet optreedt namens alle Nederlandse burgers of ingezetenen.
9. Clintel licht in de brief niet toe wat de feitelijke en juridische basis is voor haar vergaande stellingen. Clintel licht ook niet toe welke standpunten van Milieudefensie volgens haar niet zouden kloppen. De brief bevat dus diverse beschuldigingen aan het adres van Milieudefensie, zonder dat zelfs maar een begin van een inhoudelijke toelichting is gegeven.
10. Op 23 juni 2022 heeft Milieudefensie Clintel dan ook laten weten dat er mede gelet op het gebrek aan onderbouwing van stellingen geen gesprek zal plaatsvinden. Op 24 juni 2022 heeft Clintel toegegeven dat haar stellingen niet onderbouwd zijn, naar eigen zeggen omdat er teveel argumenten zijn (onderstreping, adv.): *“Je zegt dat wij geen argumenten geven. Dat klopt, maar de grote hoeveelheid feitelijke en juridische kwesties die jullie rechtszaak oproept, kunnen wij in een brief onmogelijk bespreken. Uiteraard hebben wij steekhoudende argumenten voor onze eisen.”*⁸
11. Op 21 september 2022 heeft Clintel vrijwel dezelfde brief nogmaals verzonden, ditmaal aan de milieuorganisaties die naast Milieudefensie partij zijn in de Hoofdzaak. Milieudefensie heeft daarop mede namens die organisaties wederom laten weten dat een inhoudelijk gesprek nog steeds niet mogelijk is bij gebrek aan enige feitelijke en juridische motivering.⁹
12. Op 11 oktober 2022 heeft Clintel een incidentele vordering tot tussenkomst althans voeging ex. art. 353 lid 1 jo. 217 Rv ingediend. Clintel wenst zich deels te voegen aan de zijde van Shell en deels tussen te komen. Clintel stelt te willen tussenkomen om gronden voor vernietiging van het Vonnis aan te dragen die Shell niet heeft aangevoerd (par. 1.2 Interventie). Uit de Interventie blijkt niet dat Clintel een eigen vordering wenst in te stellen tegen Milieudefensie c.s. en/of Shell.

3. Clintel is niet-ontvankelijk

13. Clintel baseert haar procesbevoegdheid op artikel 3:305a BW (oud).¹⁰ Aan de voorwaarden van artikel 3:305a BW is echter niet voldaan, zodat Clintel niet-ontvankelijk is. Daartoe geldt in de eerste plaats dat Clintel onder de gegeven omstandigheden niet voldoende heeft getracht ‘het gevorderde’ door het voeren van overleg met Milieudefensie c.s. te bereiken. Clintel heeft in haar correspondentie immers slechts een aantal vergaande stellingen ingenomen, zonder enige toelichting. Gechargeerd gezegd heeft Clintel Milieudefensie c.s. beschuldigd van leugens, zonder dat te onderbouwen, en op basis daarvan gesteld dat Milieudefensie c.s. onrechtmatig zou handelen en daarom in hoger beroep andere standpunten zou moeten innemen. Hun pretense vorderingsrecht is dus enkel voor dit incident geconstrueerd en louter gebaseerd op het feit dat Clintel het niet eens is met de standpunten die Milieudefensie c.s. in de Hoofdzaak inneemt.
14. Dat Clintel een brief heeft verzonden met een verzoek om overleg, betekent niet dat Clintel aan het overlegvereiste heeft voldaan. Clintel heeft in de brief immers niet kenbaar gemaakt wat zij precies wilde bereiken en wat daarvoor de juridische en feitelijke grondslag zou zijn. Clintel heeft in de brief overigens ook niet gesteld dat ze van plan was om een incident tot voeging of tussenkomst op te werpen in de Hoofdzaak. Het was voor Milieudefensie c.s. niet kenbaar wat Clintel met een tussenkomst (via een eigen vordering) zou wensen te bewerkstelligen en daarover heeft dus ook geen overleg kunnen plaatsvinden. Ook ten aanzien van de voorgenomen voeging is niet voldaan aan het overlegvereiste, niet jegens Milieudefensie c.s. (en ook niet jegens Shell).

---

⁸ **Productie MDI-5.**

⁹ **Productie MDI-6.**

¹⁰ Clintel stelt ook nog op te treden voor zeven individuen middels een procesvolmacht. Over de niet-ontvankelijkheid van deze natuurlijke personen komt Milieudefensie c.s. verderop nog te spreken.

15. Clintel heeft Milieudefensie c.s. daarmee de kans ontnomen om buiten rechte inhoudelijk te reageren op de standpunten van Clintel. Ook als op voorhand niet aannemelijk lijkt dat overleg daadwerkelijk tot overeenstemming over het gevorderde leidt, biedt overleg ten minste de kans om uitleg te geven over de standpunten over en weer: *“Het door de wet vereiste overleg heeft niet als eerste of enige doel dat eisen worden ingewilligd. Het overleg is ook bedoeld om partijen de gelegenheid te geven het standpunt van de ander te vernemen, daarop te reageren en te zoeken naar oplossingen.”*¹¹ Milieudefensie c.s. was ook bereid geweest om op basis van inhoudelijke argumenten van gedachten te wisselen, maar de brief van Clintel bood daarvoor geen basis.
16. Clintel is met haar handelswijze door de ondergrens gezakt van wat op basis van artikel 3:305a BW van een partij in het kader van het overlegvereiste verwacht mag worden. Dit geldt in het bijzonder nu Clintel voornemens was op het laatst mogelijke moment in te breken in de Hoofdzaak die zich reeds 3,5 jaar in het publieke domein heeft afgespeeld. Van Clintel had mogen worden verwacht dat zij haar belangrijkste argumenten in de brief aan Milieudefensie c.s. kenbaar had gemaakt. Hetzelfde geldt voor de brief aan Shell, waarin overigens ook niet duidelijk is gemaakt wat Clintel ten aanzien van Shell via een bij tussenkoms in te stellen vordering zou willen bewerkstelligen.
17. Verder geldt dat een stichting of vereniging op grond van 3:305a lid 1 BW slechts een rechtsvordering kan instellen die strekt tot bescherming van gelijksoortige belangen van andere personen, voor zover zij deze belangen ingevolge haar statuten behartigt.¹²
18. De statuten van Clintel zijn gewijzigd en opnieuw vastgesteld op 1 juni 2022.¹³ Uit een persbericht van Clintel maakt Milieudefensie c.s. op dat de wens om zich te mengen in de Hoofdzaak daartoe de aanleiding was.¹⁴ Clintel heeft haar statutaire doelomschrijving daarmee ook uitgebreid.¹⁵ Ook de middelen waarmee Clintel haar statutaire doel probeert te verwezenlijken zijn uitgebreid ten opzichte van de statuten die tot 1 juni 2022 van toepassing waren.¹⁶
19. Blijkens de statuten stelt Clintel zich ten doel (i) het bevorderen van milieu- en klimaatonderzoek en –debat, (ii) het beschermen van milieu en klimaat en (iii) het bevorderen van een rationeel en gebalanceerd milieu- en klimaatbeleid van en voor overheden, ondernemingen en burgers *“gebaseerd op de best beschikbare wetenschap.”* Uit hetgeen hiervoor in hoofdstuk 2 is beschreven blijkt nu juist dat Clintel’s activiteiten erop zijn gericht om twijfel te zaaien over de best beschikbare klimaatwetenschap en dat Clintel hiertoe een internationale desinformatiecampagne voert. Hetgeen Clintel wenst te bereiken staat daarmee haaks op de doelstellingen van het VN Klimaatverdrag en het Parijs Akkoord, haaks op de belangen van de burgers van Nederland (en wereldwijd) en ook haaks op het beschermen van milieu en klimaat.¹⁷ Clintel geeft verder ook geen controleerbare (feitelijke) onderbouwing om te kunnen concluderen dat zij met de Interventie opkomt voor voldoende gelijksoortige belangen.¹⁸ Het herhalen van enkel de wettekst en haar

¹¹ Rechtbank Noord-Holland 14 november 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:10193; PRG 2019/5; NJF 2019/24 (Stichting Majority Perspective/ Gemeente Zaanstad e.a.), r.ov. 6.8.

¹² De ontvankelijkheidsvereisten zijn van openbare orde en worden ambtshalve getoetst. Zie ook Gerechtshof Den Haag 5 april 2022, ECLI:NL:GHDHA:2022:1316, r.ov. 3.2.3 en Rechtbank Noord-Nederland 22 oktober 2020, ECLI:NL:RBNNE:2020:3583, r.ov. 4.1 – 4.14.

¹³ Productie 1 van Clintel, aanhef boven artikel 1 (naam en zetel).

¹⁴ Zie ook **Productie MDI-7**, p. 1: *“Na maanden van voorbereiding is de kogel door de kerk: Stichting Clintel gaat zich mengen in wat door Milieudefensie de “klimaatzaak van de eeuw” genoemd wordt. [...] Uiteraard is dit voor de ‘kleine’ stichting Clintel een grote stap. Tot op heden opereerden wij vooral als denktank die de rede terug in het klimaatdebat probeerde te brengen.”*

¹⁵ **Productie MDI-8**, statuten Clintel 22 juli 2019, artikel 2, waaruit blijkt dat Clintel zich voor juni 2022 ten doel stelde *“het (doen) bevorderen van klimaatonderzoek vanwege klimaatverandering en het klimaatbeleid dat daarop betrekking heeft [...]”*.

¹⁶ Artikel 2 lid 2, aanhef en sub f t/m i en lid 3 t/m 5 zijn nieuw.

¹⁷ Zie Gerechtshof Den Haag 19 april 2022, ECLI:NL:GHDHA:2022:643, JBPR 2022/39, met noot Bosselaar, r.ov. 6.4 – 6.6.

¹⁸ Dit mede in verband met het ontbreken van gegevens over de achterban. Vgl. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 8 december 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:10177 (SMMT/Warner Music), r.ov. 4.25: *“Ook valt bij afwezigheid van nadere gegevens over de achterban niet te toetsen of een voldoende gehalte aan gelijksoortige belangen voorhanden is om een collectieve actie ontvankelijk te doen zijn, in die zin dat een efficiënte en effectieve rechtsbescherming ten behoeve van de belanghebbenden kan worden bevorderd.”* De Hoge Raad heeft het cassatieberoep van SMMT op 11 maart 2022 verworpen.

eigen statutaire doelstelling (waarin overigens letterlijk de tekst van artikel 3:305a BW is opgenomen) is daartoe onvoldoende.¹⁹ De activiteiten van Clintel en het voorgenomen doel van haar interventie – het bagatelliseren van de ernst van klimaatverandering en het voorkomen dat Shell een proportionele bijdrage levert aan het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering – zijn immers direct in strijd met haar statutaire belangen en de belangen van haar achterban.

20. Ten aanzien van haar feitelijke activiteiten heeft Clintel in de Interventie slechts verwezen naar de publicatie van de *'World Climate Declaration'*. Clintel heeft dus niet duidelijk gemaakt dat zij enige feitelijke activiteit ontplooit ter realisering van haar statutaire doelstelling en dat Clintel in de praktijk daadwerkelijk opkomt voor de belangen van *"alle huidige en toekomstige ingezetenen van Nederland"* en/of *"het beschermen van milieu en klimaat"* (zie artikel 2(1) en 2(2)(f) van de statuten van Clintel).
21. Milieudefensie c.s. betwist voorts dat de belangen van de personen ten behoeve van wie Clintel zou willen interveniëren voldoende gewaarborgd zijn.²⁰ Clintel maakt niet inzichtelijk dat zij kan worden aangemerkt als een belangenbehartiger die beschikt over (de steun van) een relevante achterban die daadwerkelijk feitelijk betrokken is bij de vordering die Clintel beoogt in te stellen en dat Clintel voor deze achterban in staat is haar doelstelling te realiseren.²¹ Overigens blijkt ook niet, anders dan Clintel stelt, dat zij beschikt over relevante ervaring en deskundigheid,²² de benodigde financiële middelen²³ en passende mechanismen voor deelname of vertegenwoordiging.²⁴

NB Clintel beoogt primair dat artikel 3:305a BW (oud) van toepassing is. Milieudefensie c.s. refereert zich in dit verband aan het oordeel van het Hof, mede gelet op het feit dat Stichting Milieu en Mens – de andere partij die zich wil mengen in de Hoofdzaak – er juist van uitgaat dat artikel 3:305a BW (nieuw) van toepassing is. Milieudefensie c.s. meent dat in elk geval geen sprake kan zijn van toepassing van artikel 1018c lid 3 Rv, omdat er ex 218 Rv geen gelegenheid meer bestaat voor andere belangenorganisaties om zich te mengen in de Hoofdzaak. Dit nog los van het feit dat toepassing van Titel 14A Rv andere bezwaren oplevert in het geval van algemeen belangacties.²⁵

22. Clintel stelt ten slotte nog dat zij ook opkomt voor de belangen van zeven personen die haar een volmacht zouden hebben verleend. Ten aanzien van de belangen van die specifieke personen, en de wijze waarop deze personen nadelige gevolgen zouden kunnen ondervinden van het Vonnis, heeft Clintel niets gesteld. Milieudefensie c.s. betwist voorts dat Clintel gevolmachtigd is. De als productie 9 overgelegde verklaringen tonen dat in elk geval niet, aangezien deze niet zijn gedateerd of ondertekend door de betreffende personen, noch voorzien zijn van identificatie.
23. Het voorgaande leidt tot de conclusie dat Clintel en de personen die Clintel stelt te vertegenwoordigen niet-ontvankelijk zijn om tussen te komen of zich te voegen in deze procedure.

---

¹⁹ Zie par. 3.6 van de Interventie en artikel 2 lid 4 en artikel 11a van de statuten (Productie 1 van Clintel). Vgl. ook Rechtbank Noord-Nederland 22 oktober 2020, ECLI:NL:RBNNE:2020:3583, r.ov. 4.1 – 4.14.

²⁰ Tweede Kamer 2011-2012, 33 126, nr. 3, p. 12: *"Twee centrale vragen [...] zijn in hoeverre de betrokkenen uiteindelijk baat hebben bij de collectieve actie indien het gevorderde wordt toegewezen en in hoeverre erop vertrouwd mag worden dat de eisende organisatie over voldoende kennis en vaardigheden beschikt om de procedure te voeren."* Vergelijk tevens de Claimcode 2019, p. 36 e.v. Milieudefensie c.s. merkt op dat met de WAMCA het 'voldoende waarborgen'-criterium nader is uitgewerkt, maar daarvoor ook reeds gold.

²¹ Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 8 december 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:10177, r.ov. 4.25.

²² Zoals Clintel zelf aangeeft bestaat het bestuur uit drie personen. Het gaat om een (gepensioneerde) hoogleraar ruimtevaarttechniek, een docent aardrijkskunde en een docent marketing. De Raad van Toezicht heeft één lid, een natuurkundige. De gerenommeerde wetenschappers waar Clintel naar verwijst in par. 3.12(e) van de Interventie zijn dus in elk geval geen klimaatwetenschappers, noch juristen. Van verdere betrokkenheid van klimaatwetenschappers is evenmin gebleken. Vergelijk tevens de Claimcode 2019, p. 13 - 16.

²³ Zie Productie MDI-7, p. 3, onder het kopje 'Fondsenwerving', waar Clintel stelt *"wij zullen flink wat fondsen moeten gaan werven."* In par. 3.12(c) van de Interventie heeft Clintel alleen gesteld dat ze beschikt over donaties om de kosten van deze procedure (daaruit maakt Milieudefensie c.s. op: het incident tot tussenkomst of voeging) te dekken.

²⁴ Vergelijk tevens de Claimcode 2019, p. 61. Clintel heeft in dat verband slechts gesteld dat het mogelijk is via telefoon, e-mail of de website input te geven en dat zij regelmatig aanwezig is bij publieke debatten en bijeenkomsten.

²⁵ Peters en Van Wees, Wachten op Godot - de problematische toepasbaarheid van de WAMCA op ideële zaken, TOP 2022/4.

4. Juridisch kader

24. Op grond van artikel 217 Rv kan een ieder die belang heeft bij een tussen andere partijen aanhangig geding, vorderen zich daarin te mogen voegen of daarin te mogen tussenkomen.
25. Een partij kan in een aanhangig geding tussenkomst vorderen indien zij een eigen recht pretendeert en ter handhaving daarvan een eigen vordering wenst in te stellen tegen (een van) de procederende partijen. Zij moet daarvoor wel voldoende belang hebben om zich met dat doel te mengen in het aanhangige geding in verband met de nadelige gevolgen die zij van de uitspraak in de hoofdzaak kan ondervinden. Dat belang kan er in bestaan dat in verband met de gevolgen die de uitspraak in de hoofdzaak kan hebben, benadeling of verlies van een recht van de tussenkomende partij dreigt, dan wel diens positie anderszins kan worden benadeeld.²⁶
26. Een partij die verlangt te worden toegelaten tot tussenkomst, moet daarbij kenbaar maken wat zij wenst te vorderen en van wie, nu een oordeel over de gerechtvaardigheid van de verlangde tussenkomst immers alleen mogelijk is indien duidelijk is wat de interveniënt wenst te bewerkstelligen en van wie. Zij dient voorts voldoende toe te lichten dat de vorderingen die zij wenst in te stellen in de hoofdzaak, voldoende samenhang vertonen met het onderwerp van de hoofdzaak om tot het oordeel te kunnen leiden dat zij voldoende belang heeft bij tussenkomst in verband met de gevolgen die zij van de uitspraak in de hoofdzaak kan ondervinden.²⁷
27. Voor het aannemen van een belang bij voeging is vereist dat de partij die voeging vordert, nadelige gevolgen kan ondervinden van een uitkomst van de procedure die ongunstig is voor de partij aan wier zijde zij zich voegt. Onder nadelige gevolgen zijn in dit verband te verstaan de feitelijke of juridische gevolgen die de toe- dan wel afwijzing van de in die procedure ingestelde vordering of het gezag van gewijsde van in de uitspraak in die procedure gegeven eindbeslissingen zal kunnen hebben voor degene die de voeging vordert.²⁸
28. Een partij die vordert zich te voegen, ondersteunt uitsluitend de standpunten van de partij aan wiens zijde zij zich voegt en kan geen met deze standpunten strijdige stellingen innemen.²⁹ Het kan daarbij in beginsel enkel gaan om feiten en gronden die de partij die wordt ondersteund, zelf ook zou kunnen aanvoeren.³⁰ De voegende partij is gebonden aan de grenzen van de rechtsstrijd in de procedure waarin zij zich voegt en moet het geding aanvaarden in de stand waarin het zich ten tijde van de voeging bevindt. Een in de procedure ingestelde vordering tegen een partij in de hoofdzaak kan dus niet worden afgewezen op een grond waar deze partij zelf geen beroep (meer) op zou kunnen doen. Uit dit karakter van de rechtsfiguur voeging volgt dat de gevoegde partij niet kan verhinderen dat de partij aan wiens zijde zij zich voegt, bepaalde feiten erkent met als gevolg dat deze komen vast te staan.³¹ Evenmin kan een voegende partij nieuwe grieven aanvoeren op een moment waarop de partij aan wiens zijde zij zich voegt dit (vanwege de twee-conclusieregel) niet meer kan.³² Uit het voorgaande volgt dat er onvoldoende belang bij een voeging bestaat,

---

²⁶ Hoge Raad 28 maart 2014, ECLI:NL:HR:2014:768, r.ov. 4.1.2. Zie ook de conclusie wvd. A-G mr. A. Hammerstein voor dat arrest (ECLI:NL:PHR:2014:7), par. 2.3: *“Als echter niet blijkt dat een (eigen) vordering wordt ingesteld, ontbreekt iedere grond voor tussenkomst”*. Zie verder: Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 15 december 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:10442, r.ov. 3.3, Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 8 december 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:10256, r.ov. 2.5 - 2.8. Clintel stelt dat zij tussenkomst vordert omdat zij stellingen wil innemen die onverenigbaar zijn met de stellingen van Shell. Die opvatting rekt het instrument tussenkomst te ver op en is niet in lijn met de heersende leer in de rechtspraak.

²⁷ Hoge Raad 28 maart 2014, ECLI:NL:HR:2014:768, r.ov. 4.1.2 en 4.1.3.

²⁸ Hoge Raad 15 november 2019, ECLI:NL:HR:2019:1787, r.ov. 2.3.

²⁹ Clintel erkent dit overigens ook in par. 4.4 van de Interventie.

³⁰ Zie Snijders, GS Burgerlijke Rechtsvordering (2019), Eerste boek, Tweede titel, Tiende afdeling, paragraaf 3, aant. 5.

³¹ Zie bijv. de conclusie van A-G Ten Kate, ECLI:NL:PHR:1987, AC9984, onder par. 45, voor het arrest van de Hoge Raad van 25 september 1987, ECLI:NL:HR:1987:AC9984. Vgl. tevens het arrest van de Hoge Raad van 18 mei 1923, ECLI:NL:HR:1923:174.

³² Zie bijv. de conclusie van A-G Langemeijer, ECLI:NL:PHR:2010:BK4549, par. 2.11, bij het arrest van de Hoge Raad van 9 april 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK4549. Vgl. tevens het arrest van de Hoge Raad van 14 maart 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC6692, r.o.v. 3.3, het arrest van gerechtshof Den Haag van 16 juli 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:1899, r.ov. 11 en het arrest van gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van 8 december 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:10256, r.ov. 2.9.

wanneer de voegende partij de voeging wenst te gebruiken om argumenten aan te voeren die zij niet kan voeren, omdat dit een ongeoorloofde uitbreiding van de rechtsstrijd zou betekenen.

29. Voor zowel voeging als tussenkomst geldt voorts dat in de mogelijke precedentwerking van de uitkomst van een procedure niet reeds een voldoende belang is gelegen voor de interventie, ook niet indien sprake is van sterk op elkaar gelijkende vorderingen of feitencomplexen tussen deels dezelfde partijen.³³ In dat verband geldt ook dat een derde die eventueel gevolgen kan ondervinden van (de rechtsontwikkeling in) een uitspraak, onvoldoende eigen belang heeft bij interventie.³⁴ Een andere uitleg zou het instrument van voeging veel te ver oprekken omdat dan in elke procedure een derde met een belang bij (het voorkomen van) precedentwerking voeging kan vorderen die dan zou moeten worden toegewezen. Een regeling die een derde die niet rechtstreeks bij het geding betrokken is de mogelijkheid zou gaan bieden om, eventueel ook tegen de wil van (één van) de oorspronkelijke procespartijen in, als procespartij aan het geding deel te nemen, zou ook de deur kunnen openzetten voor een (vertragende) processtactiek, waarin partijen een bepaalde procedure tussen derden kunnen afwachten om naar gelang de rechtsontwikkeling op het betreffende terrein op het laatst denkbare moment voeging te vorderen.³⁵
30. De stelplicht en bewijslast voor het bestaan van voldoende belang ligt bij de partij die tussenkomst of voeging vordert.³⁶ De interveniënt dient dus gemotiveerd te stellen waaruit de vermeende nadelige gevolgen die zij stelt te ondervinden bestaan.³⁷
31. De goede procesorde kan in de weg staan aan de toewijsbaarheid van een vordering tot tussenkomst of voeging. De eisen van een goede procesorde brengen met zich dat geen onredelijke vertraging van het geding mag optreden. Deze toetsing laat ruimte voor een afweging of het aan de orde zijnde belang van de proceseconomie en het voorkomen van tegenstrijdige beslissingen rechtvaardigt dat inbreuk wordt gemaakt op de aanspraak van procespartijen om zonder inmenging van derden hun procedure – zo spoedig mogelijk – af te wikkelen.³⁸
32. Overigens kunnen ook misbruik van (proces)recht en de in 3:303 BW neergelegde regel dat zonder belang niemand een rechtsovername toekomt, gronden zijn voor afwijzing van een gevorderde interventie. Verder is van belang dat de kwalificatie van een interventie als (een vordering tot) tussenkomst dan wel voeging niet wordt bepaald door het etiket dat de betreffende partij zelf op de interventie plakt. Haar opstelling in het geding is daartoe beslissend.³⁹ Ten slotte geldt dat *“varianten waarbij deels tussenkomst (in ruime zin), deels voeging worden voorgestaan niet [zijn] toegestaan.”*⁴⁰ Een partij kan zich dus niet deels voegen en deels tussenkomen.

5. Toepassing juridisch kader

5.1 Clintel's vordering kan niet worden aangemerkt als vordering tot tussenkomst

33. Met inachtneming van het juridisch kader is duidelijk dat Clintel's Interventie niet kan worden aangemerkt als een vordering tot tussenkomst. Op basis van de Interventie is immers niet duidelijk

---

³³ Hoge Raad 12 juni 2015, ECLI:NL:HR:2015:1602, r.ov. 3.2.

³⁴ Conclusie A-G Wesseling-van Gent, 19 februari 2021, ECLI:NL:PHR:2021:154, par. 2.18.

³⁵ Zo concludeert A-G Wesseling-van Gent in par. 2.7 van de conclusie voor het arrest van de Hoge Raad 24 februari 2017, ECLI:NL:PHR:2016:1335, met verwijzing naar conclusie A-G Van Peursesem voor Hoge Raad 12 juni 2015, ECLI:NL:PHR:2015:413, par. 2.9. Zie verder de annotatie van mr. Th.G. Lautenbach bij Hoge Raad 21 mei 2021, ECLI:NL:HR:2021:750, JBPr, 2022/1, par 2: *“de deur [voor voeging, toevoeging adv.] wordt niet te wijd opengezet. Terecht, want een voegingsincident werkt vertragend en kostenverhogend voor de hoofdprocedure. Er worden extra conclusies genomen en in het verlengde daarvan ook extra producties in het geding gebracht. Ook kan er sprake zijn van regieverlies. Het kan zijn dat de partij aan wier zijde de voegende partij zich wenst te voegen daar helemaal niet op zit te wachten.”*

³⁶ Snijders, GS Burgerlijke Rechtsvordering (2022), artikel 217 Rv, aant. 4.

³⁷ Zie Conclusie A-G Wesseling van Gent, 19 februari 2021, ECLI:NL:PHR:2021:154, par. 2.14, onder verwijzing naar de conclusie voor het arrest van de Hoge Raad in de zaak Fiar/ThuisKopie en de noot van Brans bij datzelfde arrest.

³⁸ G. Snijders, in: Groene Serie Burgerlijke Rechtsvordering, art. 217 Rv, aant. 5.

³⁹ Hoge Raad 22 juni 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW9067 ([A] /Heineken), NJ 2012/606 m.nt. H.B. Krans, r.ov. 3.4.

⁴⁰ M.O.J. de Folter, Sdu Commentaar Burgerlijk procesrecht 2022, artikel 217 Rv, aantekening 2.

geworden *wat* Clintel wenst te vorderen en van *wie*.⁴¹ Clintel heeft ook niet gesteld waarom een eventuele vordering voldoende samenhang zou vertonen met het onderwerp van de hoofdzaak, waarom het de voorkeur zou verdienen om beoordeling van haar mogelijke vordering te laten plaatsvinden in de procedure tussen Milieudefensie c.s. en Shell (in plaats van in een zelfstandige door Clintel te voeren procedure),⁴² noch dat benadeling of verlies van een recht dreigt.

34. Het enige onderdeel van de Interventie dat nog iets weg zou kunnen hebben van een mogelijke vordering is de opmerking in par. 4.4 dat aan een eventuele reductieverplichting bepaalde modaliteiten moeten worden verbonden. Die modaliteiten zouden er dan uit bestaan dat de reductieverplichting aan Shell niet zou mogen leiden tot een verminderde beschikbaarheid van fossiele brandstoffen of tot hogere prijzen dan normaal. Los van het feit dat dit verder niet is toegelicht, valt niet in te zien dat dit een zelfstandige vordering zou zijn. De noodzakelijke consequentie van het Vonnis is nu juist dat Shell minder fossiele brandstoffen gaat verkopen. Er zijn dus geen modaliteiten denkbaar die met zich brengen dat Shell evenveel fossiele brandstoffen blijft verkopen. Evenmin is een modaliteit denkbaar waarbij de markteffecten van een verminderd aanbod van fossiele brandstoffen door Shell op voorhand worden weggenomen. De door Clintel gesuggereerde modaliteiten kunnen dus slechts worden gezien als redenen waarom Clintel het niet eens is met het Vonnis, en daarom – net als Shell – vernietiging van het Vonnis zou willen nastreven, maar dat kwalificeert niet als tussenkomst.
35. Overigens verschaften de brieven die Milieudefensie c.s. en Shell voorafgaand aan de Interventie ontvingen ook geen duidelijkheid voor wat betreft een door Clintel in te stellen zelfstandige vordering tegen Milieudefensie c.s. en/of Shell die verband houdt met de hierboven gesuggereerde modaliteiten. Ter zake van een dergelijke vordering is dus ook geen poging tot overleg gedaan richting Milieudefensie c.s. en/of Shell.
36. Hieronder licht Milieudefensie c.s. toe dat Clintel hoe dan ook geen belang in de zin van artikel 217 Rv heeft om zich – via een tussenkomst of voeging – te mengen in de Hoofdzaak.

5.2 Onvoldoende belang

37. In verband met het door Clintel gestelde belang bij voeging is eerst goed te beschouwen welke argumenten Clintel wenst aan te voeren in de Hoofdzaak. Uit alle omstandigheden blijkt namelijk dat Clintel beoogt de oorzaak en gevolgen van klimaatverandering ter discussie te stellen.
38. Hiervoor kwam al ter sprake dat de activiteiten van Clintel erop zijn gericht om de ernst van klimaatverandering in twijfel te trekken. Dat is ook wat zij met de Interventie in deze zaak beoogt. Clintel zegt op haar eigen website in het persbericht over deze zaak dat er *“voor het eerst [...] in een klimaatzaak serieus tegengeluid te horen [zal] zijn”*, dat *“beide partijen een vertekend beeld van de klimaatwetenschap hebben gegeven”*, dat zij *“dat in het hoger beroep [wil] rechtzetten”*, dat zij *“de wetenschap voor de rechter juist en volledig [zal] weergeven”* en *“Clintel beschikt over een internationaal netwerk van vooraanstaande klimaatwetenschappers. De inbreng van Milieudefensie was eenzijdig en alarmerend, Shell heeft geen poging gedaan om dat te weerleggen. Dus zullen wij dat gaan doen, in het belang van de burger en het mkb.”*⁴³ Los van het feit dat dit pertinent onjuist is (waarover later meer), is hiermee duidelijk dat het Clintel te doen is om een debat over de klimaatwetenschap.
39. Een en ander blijkt ook uit de Interventie zelf (par. 1.4 – 1.8) en uit de correspondentie voorafgaand aan de Interventie. Zo spreekt Clintel in de brief aan Milieudefensie c.s. over *“alarmistische*

---

⁴¹ Hoge Raad 28 maart 2014, ECLI:NL:HR:2014:768 (Fiar c.s./Thuiskopie), r.o. 4.1.3: *“Een oordeel over de gerechtvaardigheid van de verlangde tussenkomst is immers alleen mogelijk indien duidelijk is wat de interveniënt wenst te bewerkstelligen.”*

⁴² Het karakter van tussenkomst is immers dat de interveniënt zijn gestelde recht ook in een zelfstandige procedure geldend zou kunnen maken. Zie verder Gerechtshof Den Haag 20 oktober 2020, ECLI:NL:GHDHA:2020:1930, r.ov. 3.4 – 3.10. Uit par. 1.13 en par. 3.4.2 van de Interventie blijkt dat Clintel vernietiging van het Vonnis – en géén eigen vordering – beoogt.

⁴³ **Productie MDI-9**, p.1. Zie ook **Productie MDI-10**, p. 1: *“Jazeker, het is nu iets warmer op aarde dan voorheen en de zeespiegel is licht gestegen. Maar wat is daarbij eigenlijk het probleem?”*

klimaatpropaganda” en stelt Clintel in de brief aan Shell dat Shell zich uitdrukkelijk had moeten uitspreken tegen het gebruik van de term gevaarlijke klimaatverandering.

40. Clintel miskent hiermee dat er in de Hoofdzaak helemaal geen ruimte is om de klimaatwetenschap ter discussie te stellen.⁴⁴ De klimaatwetenschap en de daarin gesignaleerde risico's van klimaatverandering, alsmede de noodzaak om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 °C om zo de meest ernstige risico's en desastreuze gevolgen van klimaatverandering te mitigeren, worden namelijk uitdrukkelijk door Shell erkend en Shell heeft dus ook terecht niet tegen de door de rechtbank vastgestelde (wetenschappelijke) feiten gegriefd. Gelet op het grievensstelsel, de twee-conclusieregel en het karakter van de rechtsfiguur voeging kan Clintel geen afbreuk doen aan de door Shell erkende (en daarmee vaststaande) feiten. Dat zou in dit stadium van de procedure een ongeoorloofde uitbreiding van de rechtsstrijd opleveren.
41. Nu Clintel niet met haar voeging kan bereiken wat zij wenst te bereiken, heeft zij geen belang bij voeging. Evenmin kan Clintel een onduidelijke (en voorshands kansloze) vordering tot tussenkomst gebruiken in een poging de rechtsstrijd alsnog open te breken. Een dergelijk oneigenlijk gebruik van de figuur van tussenkomst zou misbruik van procesrecht opleveren (art. 3:13 BW). Er is ook geen belang om de klimaatwetenschap ter discussie te stellen, omdat de vorderingen van Milieudefensie c.s. in de kern zijn gebaseerd op de temperatuurdoelstelling van het Parijs Akkoord en deze doelstelling internationaal vaststaat. De discussie die Clintel over de klimaatwetenschap wenst te voeren kan daarom hoe dan ook niet tot een andere uitkomst in de Hoofdzaak leiden.
42. Gelet op de onterechte aantijging van Clintel dat Milieudefensie c.s. de wetenschap onjuist weergeeft, hecht Milieudefensie c.s. er wel aan om dit kort te adresseren.
43. De vorderingen van Milieudefensie c.s. in deze zaak zijn gebaseerd op de best beschikbare klimaatwetenschap, zoals vastgelegd in de rapporten van het IPCC, en de daarop gebaseerde universele politieke consensus, zoals onder meer vastgelegd in het VN Klimaatverdrag en het Parijs Akkoord (en laatstelijk nog in het Glasgow Climate Pact). Het VN Klimaatverdrag verwijst in artikel 21 lid 2 ook naar het IPCC opdat deze ten behoeve van de uitvoering van het verdrag “*kan voorzien in de behoefte aan objectief wetenschappelijk en technisch advies.*” Het Parijs Akkoord (dat in artikel 13 lid 7 ook naar het IPCC verwijst) onderstreept de urgente dreiging die van het klimaatprobleem uitgaat en de noodzaak om het probleem aan te pakken, mede ten behoeve van de bescherming van mensenrechten en de bescherming van toekomstige generaties.⁴⁵
44. De rapporten van het IPCC, waarop landen zowel bij het vaststellen en uitvoeren van de klimaatverdragen als bij hun eigen nationale klimaatbeleid varen, zijn uitgebreide en evenwichtige beoordelingen van de meest recente stand van de wetenschappelijke, technische en sociaaleconomische kennis over klimaatverandering, de gevolgen en toekomstige risico's ervan, en opties om de snelheid waarmee klimaatverandering plaatsvindt te verminderen. Alle IPCC-rapporten doorlopen een rigoureuze proces van afbakening, opstelling en beoordeling.⁴⁶ Binnen dat proces wordt in wezen alle beschikbare relevante wetenschappelijke, technische en sociaaleconomische informatie betrokken, met prioriteit voor *peer-reviewed* literatuur, maar ook aandacht voor andere relevante publicaties, waaronder rapporten van overheden en de industrie.⁴⁷ Conceptrapporten doorlopen meerdere beoordelingsfasen, waarbij honderden beoordelaars en door regeringen benoemde experts de nauwkeurigheid en volledigheid van de wetenschappelijke beoordeling in de concepten onder de loep nemen.⁴⁸ De IPCC-rapporten zijn daarmee telkens een weergave van de best beschikbare wetenschap over klimaatverandering op dat moment. Zij dienen als basis voor verdragen, overheidsbeleid, beleid van andere publieke en private instellingen en tevens als cruciale feiten die door rechtbank, Hof en Hoge Raad in de

---

⁴⁴ Zie par. 28 hierboven.

⁴⁵ Zie de overwegingen bij het Parijs Akkoord, alsmede artikelen 2 en 4 van het Parijs Akkoord.

⁴⁶ Zie **Productie MDI-11** over het uitgebreide en zorgvuldige totstandkomingsproces van IPCC-rapporten, zie p. 1 en 6.

⁴⁷ Productie MDI-11, p. 7.

⁴⁸ **Productie MDI-12** bevat een nadere toelichting op het beoordelingsproces van concept-rapporten van het IPCC, p. 1-2.

Urgenda-zaak, door de rechtbank in de Hoofdzaak, alsmede in wereldwijde rechtszaken over klimaatverandering in aanmerking zijn genomen bij beslissingen over de verantwoordelijkheid van staten en niet-statelijke actoren voor het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering.⁴⁹

45. Het is in dat licht kwalijk dat Clintel met haar ‘*World Climate Declaration*’ de bevindingen van het IPCC tracht te ondermijnen en de oorzaak en ernst van antropogene (door de mens veroorzaakte) klimaatverandering in twijfel trekt met onjuiste en misleidende stellingen die keer op keer zijn weerlegd door klimaatwetenschappers.
46. In de Interventie beperkt Clintel zich tot citaten uit IPCC-rapporten en probeert ze daarmee het punt te maken dat de rechtbank een verkeerd en/of onvolledig beeld zou hebben gehad over de relevante IPCC-bevindingen. Dat is onjuist, en het blijkt ook zeker niet uit de door Clintel aangehaalde citaten. Het betreft selectief gekozen IPCC-bevindingen uit 2007 over zeer specifieke deelonderwerpen en lokale of regionale situaties (waar de rechtbank zich helemaal niet over heeft uitgelaten), die niet afdoen aan de algemene bevindingen van het IPCC en de daarop gebaseerde politieke keuzes zoals vervat in de internationale klimaatverdragen en de jaarlijkse Conferences of the Parties (COPs) ter uitvoering van die verdragen.
47. Het citaat in par. 1.6 komt uit het IPCC AR5-rapport (uit 2014) en is volledig buiten zijn context geciteerd. Dat citaat, zo blijkt uit de alinea waarvan het onderdeel uitmaakt, gaat over de vraag in hoeverre “*this warming*”, namelijk de opwarming aan het begin van de 20ste eeuw (zo’n honderd jaar geleden dus, toen de aarde nog niet zo sterk was opgewarmd) aan de mens en/of natuurlijke oorzaken kan worden toegerekend. Het is onjuist en misleidend – en feitelijk in strijd met de waarheidsplicht ex artikel 21 Rv – dat Clintel het citaat over de bevindingen ten aanzien van de opwarming van zo’n honderd jaar geleden presenteert als een algemene IPCC-bevinding over de betrouwbaarheid van klimaatmodellen en scenario’s.⁵⁰
48. Verder heeft Clintel kennelijk bezwaar tegen het gebruik van het begrip gevaarlijke klimaatverandering, waarvoor geen wetenschappelijke basis zou bestaan. Clintel miskent daarmee dat het gebruik van die term rechtstreeks voortvloeit uit artikel 2 van het VN Klimaatverdrag, waarin de mondiale gemeenschap heeft afgesproken een “*gevaarlijke antropogene verstoring van het klimaatsysteem*” te voorkomen. De rechtbank verwijst daar ook naar in r.ov. 2.4.2 van het Vonnis. Gelijk de Hoge Raad in de Urgenda-zaak heeft gedaan, vat Milieudefensie c.s. en de rechtbank deze geciteerde zinsnede uit het VN Klimaatverdrag samen met de term “*gevaarlijke klimaatverandering*”. Om een gevaarlijke klimaatverandering als bedoeld in het VN Klimaatverdrag te voorkomen, moet volgens de wereldgemeenschap, op basis van best beschikbare wetenschap, de temperatuurdoelstelling van artikel 2 van het Parijs Akkoord worden gehaald.⁵¹ Het niet halen van de temperatuurdoelstelling van Parijs levert daarom een gevaarlijke klimaatverandering op in de zin van het VN Klimaatverdrag. Milieudefensie c.s. en de rechtbank gebruiken – gelijk de Hoge Raad – de term gevaarlijke klimaatverandering in die context en dus op goede gronden.⁵²

---

⁴⁹ Veelzeggend is in dit verband ook dat de International Bar Association in haar ‘[Model Statute for Proceedings Challenging Government Failure to Act on Climate Change](#)’ bepaalt dat de bevindingen van het IPCC moeten worden aangemerkt als prima facie bewijs, en dat verlot noodzakelijk is om die bevindingen te betwisten (zie artikel 6).

⁵⁰ Bij datzelfde citaat verwijst Clintel dan nog naar het boek “Unsettled” van S. Koonin. Dat boek wordt in Scientific American door een hoogleraar en wetenschapper die bijna 25 jaar auteur is geweest van diverse IPCC-rapporten beschreven als “*A New Book Manages to Get Climate Science Badly Wrong*” (**Productie MDI-13**).

⁵¹ Zie ook artikel 4 Parijs Akkoord. Het is overigens evident dat ook nu – met een gemiddelde opwarming van tussen 1,1°C en 1,2°C – reeds sprake is van een antropogene verstoring van het klimaatsysteem met nu al grote gevolgen en gevaren.

⁵² Voor wat betreft de verwijzing in 2.3.5 van het Vonnis naar het IPCC AR4 rapport en de 2°C-doelstelling van die periode: deze overweging is gelijk aan die van de Hoge Raad in de Urgenda-zaak in r.ov. 2.1.13. Het betreft een algemene opmerking over het geconstateerde gevaar van een 2°C opwarming, die als onomkeerbaar moet worden gezien. Wordt de mondiale 2°C opwarming bereikt, zal deze op menselijke tijdschalen immers niet meer teruglopen naar bijvoorbeeld een opwarming van 1,5°C of 1°C. Daarmee is door de rechtbank echter niets gesuggereerd over tipping points en andere specifieke klimaatgevaaren, zoals Clintel suggereert met de in 1.4 van haar incidentele vordering aangehaalde citaten uit AR4. Alleen al om deze reden kunnen die citaten uit 2007 niet afdoen aan de constatering van de rechtbank in 2.3.5. Dit nog los van het feit

49. Met het voorgaande is tevens duidelijk dat er geen basis is voor de door Clintel in haar Interventie aangedragen argumenten over de klimaatwetenschap en de daarop gebaseerde internationale politieke consensus.⁵³ Als gezegd kan die consensus – als grondslag voor de vorderingen van Milieudefensie c.s. – door de Interventie van Clintel ook niet worden aangetast. Aldus ontbreekt elk belang bij interventie voor Clintel en voor de personen die zij stelt te vertegenwoordigen.
50. In par. 4.3 noemt Clintel dan nog elf punten waaruit zou moeten blijken dat de achterban waarvoor Clintel stelt op te komen nadelige feitelijke of juridische gevolgen zou ondervinden van het Vonnis. Deze punten zijn van geen enkele (feitelijke) onderbouwing voorzien. Primair geldt daarom dat Clintel onvoldoende heeft gesteld om een belang bij interventie aan te nemen.
51. Inhoudelijk geldt ten aanzien van die elf beweerde nadelige gevolgen dat de hierna opgenomen korte (niet-uitputtende) beschouwing reeds toont dat deze op vele misvattingen zijn gebaseerd en geen belang bij tussenkomst of voeging kunnen opleveren:
- (a) Ten eerste is niet duidelijk of en zo ja welke gevolgen het Vonnis heeft op individueel niveau voor burgers in Nederland. Het Vonnis brengt namelijk slechts een verplichting met zich voor Shell om via haar concernbeleid de Scope 1, 2 en 3 emissies van de Shell Groep met (netto) 45% te verminderen. Het Vonnis brengt als zodanig dus geen verplichtingen met zich voor anderen dan Shell, anders dan Clintel suggereert. Verder gaat het om een ‘wereldwijde’ reductieverplichting, die het beleid van de gehele Shell Groep betreft, en dus niet is beperkt tot een bepaald territorium (zoals Nederland) of een bepaald bedrijfsonderdeel (r.ov. 4.4.53 Vonnis). Het Vonnis schrijft dus geen specifieke maatregelen voor en geeft Shell daarmee volledige keuzevrijheid om te bepalen hoe en waar in de wereld zij emissiereducties bewerkstelligt en, of en zo ja, op welke vormen van duurzame energie zij inzet. In dat licht bezien zijn in elk geval par. 4.3.2, 4.3.3, 4.3.5, 4.3.7, 4.3.9 en 4.3.11 vermeende, maar niet onderbouwde gevolgen van beleidskeuzes die Shell wel of niet zou kunnen maken ter uitvoering van het reductiebevel en die Shell ook los van het Vonnis al maakt of kan maken. De rechtsstrijd in de Hoofdzak gaat echter niet over de door Shell te maken beleidskeuzes ter uitvoering van het reductiebevel, zodat daarover niets beslist zal worden. Omdat niet duidelijk is welke beleidskeuzes Shell zal maken om aan het reductiebevel te voldoen, valt dus ook niet te preluderen op de gevolgen ervan in Nederland. Bovendien is juist aannemelijk dat de beleidskeuzes die Shell zal maken vanwege hun bijdrage aan (de versnelling van) de energietransitie positieve gevolgen zullen hebben, zoals hierna nog wordt toegelicht. Clintel onderbouwt ook niet hoe burgers (alleen maar) nadelig geraakt zouden worden;
- (b) Par. 4.3.1, 4.3.2, 4.3.3, 4.3.7 en 4.3.9 van de Interventie hebben betrekking op beweerde gevolgen voor leveringszekerheid en de kosten van energie, althans de kosten van de energietransitie. Eerst en vooral moet niet worden vergeten dat vaststaat dat klimaatverandering ernstige risico's voor de mensenrechten van de Nederlandse ingezetenen en de inwoners van het Waddengebied met zich brengt.⁵⁴ Clintel laat deze gevolgen en ook de daarmee samenhangende zeer grote kosten en schade volledig buiten beschouwing, hetgeen onjuist en bovendien niet in het belang is van haar gestelde achterban. Het Vonnis draagt nu juist bij aan het vermijden van die ernstige risico's, kosten en schade, en heeft ook om die reden juist positieve effecten. Ten tweede geldt dat prijzen voor fossiele brandstoffen door een veelheid aan factoren en (markt)omstandigheden worden bepaald. De hoge prijzen van energie waar burgers op dit moment onder lijden zijn nu juist het gevolg van de veel te grote afhankelijkheid van de samenleving van volatiele fossiele energie.⁵⁵ Een versnelde energietransitie is juist noodzakelijk om leveringszekerheid en betaalbaarheid van

---

dat Clintel bij de gebruikte citaten wederom geen context geeft en het IPCC in 2018 heeft aangegeven dat vorenbedoelde klimaatgevaaren verder vergroot zijn, zoals ook door de rechtbank in onder meer r.ov. 2.3.5.1 van het Vonnis is vastgesteld.

⁵³ Zo concludeert ook T.R. Bleeker in: 'Klimaatdesinformatie in de rechtszaal', M&R 2022, afl.9. Zijn bevindingen worden onderschreven door prof. dr. A. Sluijs en prof. dr. P. Pattberg (zie **Productie MDI-14**).

⁵⁴ Zie onder meer Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1006. Die gevolgen en risico's erkent Shell ook.

⁵⁵ Zie bijvoorbeeld IEA, World Energy Outlook 2022, p. 29 en 35: "this is a crisis where energy transitions are the solution, rather than the problem" en "More rapid deployment of clean energy sources and technologies in practice would have helped to protect consumers and mitigate some of the upward pressure on fuel prices."

energie te waarborgen.⁵⁶ Recent *peer-reviewed* onderzoek bevestigt dat een snelle energietransitie USD 12 biljoen aan kosten kan besparen: “*There is a pervasive misconception that switching to clean, green energy will be painful, costly and mean sacrifices for us all – but that’s just wrong.*”⁵⁷ Ook hier kan dus geen belang aan worden ontleend en valt niet in te zien hoe de door Clintel voorgestane aanpak in het belang is van haar vermeende achterban;

- (c) Par. 4.3.5 en 4.3.11 van de Interventie zien op beweerde gevolgen voor (duurzame) ontwikkeling. Clintel miskent daarmee dat het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering en de energietransitie die daarbij hoort, juist van belang is voor het realiseren van toegang tot betaalbare en betrouwbare energie wereldwijd, voor het veiligstellen van duurzame economische en sociale ontwikkeling wereldwijd en voor het beschermen van mensenrechten wereldwijd.⁵⁸ De rechtbank in eerste aanleg heeft in het Vonnis deze belangen ook expliciet in haar afweging betrokken.⁵⁹ Los daarvan geldt voor wat betreft par. 4.3.11 van de Interventie ook dat de duurzame energiesector reeds meer werkgelegenheid creëert dan de fossiele sector;⁶⁰
- (d) Par. 4.3.4 en 4.3.10 van de Interventie betreffen de precedentwerking of rechtsontwikkeling die van het Vonnis uit kan gaan en leveren dus geen belang op bij tussenkomst of voeging.⁶¹ Gelet op par. 44 hierboven is ook Clintel’s stelling onjuist dat critici uit de wetenschap worden geweerd. Die kritiek moet dan echter wel zijn gebaseerd op deugdelijk wetenschappelijk onderzoek;
- (e) Par. 4.3.8 van de Interventie is een raadselachtig argument dat het Vonnis kernenergie zal verdringen omdat Shell niet in kernenergie investeert. Dit is in elk geval geen gevolg van het Vonnis, omdat Shell zowel voor als na het Vonnis niet in kernenergie investeerde;
- (f) Par. 4.3.6 van de Interventie betoogt dat het Vonnis mogelijk leidt tot een grotere wereldwijde CO₂-uitstoot omdat Shell dan geen grotere hoeveelheden gas kan aanbieden ter vervanging van kolen of olie.⁶² Clintel miskent daarmee dat de inzet van gas als transitiebrandstof onverenigbaar is met de klimaatdoelstellingen;⁶³
- (g) In algemene zin geldt voorts dat het Clintel feitelijk te doen lijkt te zijn om (het voorkomen van) precedentwerking en het tegengaan van een bepaalde rechtsontwikkeling. Clintel is het er niet mee eens dat milieuorganisaties de weg naar de rechter weten te vinden en dat de rechter bereid is gebleken bescherming te bieden tegen gevaarlijke klimaatverandering.⁶⁴ Clintel is daarmee – mede gelet op het gebrek aan onderbouwing van de door haar in par. 4.3 van de Interventie gestelde belangen – slechts een derde die het niet eens is met de zaak (net als Stichting Milieu en

---

⁵⁶ Zo ook de EU over de energie-unie COM(2015) 80 final, p. 2: “*The goal of a resilient Energy Union with an ambitious climate policy at its core is to give EU consumers - households and businesses - secure, sustainable, competitive and affordable energy*” direct gevolgd door: “*Achieving this goal will require a fundamental transformation of Europe’s energy system.*” En verder, op diezelfde pagina: “*To reach our goal, we have to move away from an economy driven by fossil fuels, an economy where energy is based on a centralised, supply-side approach and which relies on old technologies and outdated business models.*”

⁵⁷ **Productie MDI-15**, Persbericht van Oxford University, Decarbonising the energy system by 2050 could save trillions: “*New study shows a fast transition to clean energy is cheaper than slow or no transition.*”

⁵⁸ Zie considerans onder 8 van het Parijs Akkoord, de preambule van VN-Resolutie 70/1: the 2030 Agenda for Sustainable Development, **Productie MDI-16**, Fueling Failure, How coal, oil and gas sabotage all seventeen Sustainable Development Goals, Executive Summary, p. 1-2 en 5-6 en **Productie MDI-17**, G7 Leaders’ Communiqué van 28 juni 2022, p. 1-2.

⁵⁹ R.ov. 4.4.40 - 4.4.42 van het Vonnis.

⁶⁰ **Productie MDI-18**, Persbericht van het Internationaal Energieagentschap van 8 september 2022, p. 1-2.

⁶¹ Zie par. 29 hierboven.

⁶² Het is opvallend dat Clintel dit argument voert, nu haar standpunt is dat CO₂-uitstoot niet zo problematisch is.

⁶³ Zie UNEP et al, Production Gap Report 2019, p.18, Box 2.2. (Gas as transition fuel?), beschikbaar via <https://www.unep.org/resources/report/production-gap-report-2019>. Er is binnen de 1,5 °C-doelstelling in het geheel geen ruimte meer voor nieuwe fossiele infrastructuur, zo bevestigt onder meer het IEA in haar rapport Net Zero by 2050 – A Roadmap for the Global Energy Sector, p. 21, beschikbaar via <https://www.iea.org/reports/net-zero-by-2050>.

⁶⁴ Zie ook Productie MDI-7, p. 1-2: “*steeds vaker maken ze [klimaatactivisten, toevoeging, adv.] de gang naar de rechter om hun geprefereerde klimaatbeleid af te dwingen. En met succes. Eerst won Urgenda tot aan de Hoge Raad van de Nederlandse staat en vorig jaar besliste de rechter dat Milieudefensie in het gelijk werd gesteld.*”

Mens), maar dat levert geen belang op bij tussenkomst of voeging. Haar pretense belang bij interventie is slechts voor dit incident geconstrueerd (zoals ook blijkt uit de brief van 15 juni 2022);

- (h) Ten slotte geldt dat de elf in par. 4.3 genoemde belangen waarvoor Clintel stelt op te komen, niet overeenstemmen met de belangen die Clintel ingevolge haar statutaire doelstelling tracht te verwezenlijken. Terwijl de statutaire doelstelling onder meer spreekt van “*het beschermen van milieu en klimaat*” en “*het voeren van juridische procedures teneinde belangen en rechten ter zake van milieu en klimaat, alsmede de bescherming daarvan*”,⁶⁵ hebben de in par. 4.3 genoemde belangen geen betrekking op het beschermen van milieu en klimaat, maar op het voorkomen van (vermeende) met de energietransitie samenhangende problemen inzake leveringszekerheid en toenemende kosten van fossiele brandstoffen of andere energie. Voor dergelijke belangen kan Clintel in deze procedure niet opkomen, nog los van het feit dat niet valt in te zien dat de door Clintel voorgestane aanpak in het belang van de Nederlandse burger is.

52. Gelet op het voorgaande ontbreekt ieder belang bij interventie, zowel voor Clintel als voor de personen die Clintel stelt te vertegenwoordigen.

5.3 Strijd met de goede procesorde

53. De vordering tot tussenkomst of voeging van Clintel moet ook worden afgewezen wegens strijd met de goede procesorde en zal tot onredelijke vertraging leiden om de volgende redenen:⁶⁶

- (i) De procedure tussen Milieudefensie c.s. en Shell is op 5 april 2019 aanhangig gemaakt en de rechtbank heeft reeds op 26 mei 2021 vonnis gewezen. Clintel is al die tijd op de hoogte geweest van de zaak en de inhoudelijke argumenten die Milieudefensie c.s. aan haar vorderingen ten grondslag heeft gelegd. De zaak heeft bijzonder veel aandacht gekregen en alle processtukken zijn openbaar gemaakt op de website van Milieudefensie c.s., juist zodat de argumenten die in de zaak worden gevoerd te allen tijde voor een ieder toegankelijk waren. Het staat dus vast dat Clintel in een veel eerder stadium van het geding om tussenkomst of voeging had kunnen verzoeken. Desalniettemin heeft Clintel ervoor gekozen zich pas in hoger beroep, en pas op het laatst mogelijke moment, te mengen in de Hoofdzaak (waardoor Milieudefensie c.s. bij toelating ook een feitelijke instantie verliest). Zij heeft daarvoor geen enkele verklaring gegeven;
- (ii) Mede gelet op de hoeveelheid argumenten die Clintel bij toelating tot de Hoofdzaak wenst toe te voegen aan het debat, wordt de procedure onredelijk vertraagd. Daarbij moet worden aangenomen dat Clintel bij toelating tot de Hoofdzaak zal verzoeken om een processtuk van vergelijkbare omvang als de memorie van grieven en memorie van antwoord in te dienen en dat Clintel ook producties in het geding zal willen brengen. Milieudefensie c.s. (en Shell) zullen gelegenheid nodig hebben om (schriftelijk) op aanvullende argumenten van Clintel te reageren voordat de mondelinge behandeling in de Hoofdzaak plaatsvindt. Dit alles levert aanzienlijke vertraging op, nog los van het feit dat de behandeling van de incidentele vordering reeds tot vertraging heeft geleid en tot afzegging van de geplande regiezitting van 22 november 2022;
- (iii) Daar staat tegenover dat we ons middenin het kritieke en allesbepalende decennium bevinden om nog een kans te behouden om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 °C en de meest ernstige risico's en desastreuze gevolgen van klimaatverandering te mitigeren.⁶⁷ Bij gelijkblijvende emissies, is het koolstofbudget binnen afzienbare tijd op. Over een paar jaar is het daardoor te laat om gevaarlijke klimaatverandering nog te voorkomen. Als de urgentie in deze zaak – mede gelet op het gebrek aan overleg, gebrek aan motivering en het gebrek aan belang van Clintel – al geen aanleiding vormt voor het aannemen van onredelijke vertraging, in welke zaak geldt dat dan wel?

⁶⁵ Artikel 2, eerste lid, en artikel 2, tweede lid, aanhef en onder h, van de statuten, Productie 1 van Clintel.

⁶⁶ Vgl. ook Gerechtshof Den Haag 18 december 2018, ECLI:NL:GHDHA:2018:3560, r.ov. 2.10.

⁶⁷ Zie ook de Communicatie van de Europese Commissie, COM(2021)550, p. 1-2: “*This decade is a make-or-break moment for delivering on our commitments under the Paris Agreement, in the interest of the health, wellbeing and prosperity of all [...] While the cost of non-action is clearly higher than the cost of fulfilling our climate ambitions, sterile numbers cannot capture the stark consequences of continuing business-as-usual.*”

Milieudefensie c.s. heeft er in de Hoofdzaak nota bene voor gekozen om af te zien van het instellen van incidenteel appel vanwege deze extreme urgentie van emissiereducties en het maatschappelijke belang bij het verkrijgen van definitieve duidelijkheid in de Hoofdzaak. Milieudefensie c.s. heeft dus een bijzonder groot belang om zonder inmenging van derden de procedure – zo spoedig mogelijk – af te wikkelen. Er is daarmee overduidelijk sprake van bijzondere omstandigheden die leiden tot strijd met de goede procesorde bij interventie;

- (iv) In dat verband is ook relevant dat Milieudefensie c.s. in de memorie van antwoord in de Hoofdzaak op basis van de best beschikbare klimaatwetenschap zoals vastgelegd in AR6 heeft toegelicht dat de urgentie van het klimaatprobleem sinds de sluiting van het debat in eerste aanleg in de Hoofdzaak alleen maar verder is toegenomen. Doordat landen en belangrijke niet-statelijke actoren zoals Shell de afgelopen jaren onvoldoende actie hebben ondernomen om hun emissies te reduceren, heeft het IPCC in haar laatste rapport van 2022 becijferd dat inmiddels al een mondiale CO₂-reductie van 48% in 2030 noodzakelijk is;⁶⁸
- (v) Het feit dat Clintel uitsluitend argumenten wil aanvoeren die ook door Shell, bijgestaan door één van de tien grootste advocatenkantoren ter wereld, worden gevoerd (los van argumenten over de klimaatwetenschap, maar daarvoor bestaat in de Hoofdzaak geen ruimte meer), doet ook af aan haar belang bij inmenging en maakt de daarmee gepaard gaande vertraging onredelijk;
- (vi) Voor zover Clintel een eigen vorderingsrecht pretendeert, valt niet in te zien hoe die vordering voldoende samenhang zou vertonen met het onderwerp van de Hoofdzaak, of dat Clintel voor die vordering geen eigen zaak aanhangig kan maken. Het belang om zich in deze procedure te mengen kan dus niet opwegen tegen het hiervoor genoemde bijzondere belang van Milieudefensie c.s.;
- (vii) Clintel verwijst in haar Interventie nog naar het feit dat Stichting Milieu en Mens (“**M&M**”), zich ook wenst te voegen in de Hoofdzaak en dat – voor zover het Hof die voeging toestaat – er maar weinig aanvullende vertraging zou zijn te verwachten van een tussenkomst of voeging van Clintel. Dat is misplaatst, omdat duidelijk is dat Clintel samenwerkt met M&M. Dat blijkt uit het feit dat de brieven van M&M en Clintel identieke passages bevatten. Op de website www.bezorgdeenergiegebruikers.nl van M&M stond op 4 maart 2022 al dat beide stichtingen door dezelfde adviseur worden geholpen en bij de rechter door dezelfde advocaat zouden worden bijgestaan.⁶⁹ En ook op de website van Clintel wordt het voegingsincident van M&M expliciet gepromoot.⁷⁰ Het heeft er daarmee alle schijn van dat M&M en Clintel misbruik maken van procesrecht door gezamenlijk een poging te doen de Hoofdzaak te compliceren en/of te vertragen.

6. Overig

- 54. Clintel stelt zich verder nog op het standpunt zich te mogen voegen of te mogen tussenkomen op grond van artikel 9, tweede en derde lid, van het Verdrag van Aarhus. Dit betoog kan niet slagen.
- 55. Artikel 9, tweede lid, van het Verdrag van Aarhus is niet op de onderhavige zaak van toepassing, aangezien dit artikel betrekking heeft op toegang voor het betrokken publiek⁷¹ tot herzieningsprocedures inzake besluiten, handelen of nalaten, vallend onder de bepalingen van artikel 6 van het Verdrag van Aarhus. Het gaat hier evenwel niet om een besluit, handelen of nalaten zoals bedoeld in voornoemd artikel 6. Bovendien heeft artikel 6 betrekking op besluiten, handelen of nalaten door een overheidsinstantie en – anders dan Clintel stelt – is de rechterlijke macht (noch Milieudefensie c.s.) een overheidsinstantie zoals bedoeld in artikel 2, tweede lid, van

⁶⁸ IPCC 2022, AR6 WGIII, Summary for Policymakers, p.21 onder C.1.2.

⁶⁹ **Productie MDI-19**, onder ‘Welke juristen en advocaten ondersteunen dit initiatief?’

⁷⁰ **Productie MDI-20**, p. 5-6 (onder ‘Bezorgde Energie Gebruikers’ en ‘Algemeen Belang’).

⁷¹ Daarbij komt dat het Clintel niet kan worden aangemerkt als ‘betrokken publiek’, aangezien niet voldoende is gesteld of gebleken dat Clintel gevolgen ondervindt of belanghebbende is bij de onderhavige zaak. Wellicht ten overvloede wordt ook nog opgemerkt dat Clintel niet kan worden aangemerkt als een niet-gouvernementele organisatie die zich inzet voor milieubescherming, zoals bedoeld in artikel 2, vijfde lid, van het Verdrag van Aarhus. Het gaat immers juist om een organisatie waarvan niet is gebleken dat die zich inzet voor milieubescherming, maar waarvan juist gezegd kan worden dat zij zich tegen het belang van de bescherming van het milieu keert.

het Verdrag van Aarhus. Clintel heeft niet gesteld of onderbouwd waarom dit artikel op de onderhavige zaak van toepassing zou zijn.

56. Het beroep van Clintel op artikel 9, derde lid, van het Verdrag van Aarhus kan evenmin slagen. Dit artikel ziet op toegang tot rechterlijke procedures om het handelen en nalaten van privé-personen en overheidsinstanties te betwisten die strijdig zijn met bepalingen van het nationale recht betreffende het milieu. Clintel heeft evenwel niet voldoende gesteld of onderbouwd dat er sprake zou zijn van een dergelijk strijdig handelen met bepalingen van het nationale recht betreffende het milieu door Milieudefensie c.s. (en als gezegd is de rechterlijke macht geen overheidsinstantie zoals bedoeld in het Verdrag van Aarhus). Het aanhalen van artikel 1.10,⁷² artikel 1.11⁷³ en artikel 3.1⁷⁴ Wet natuurbescherming is in dit verband onvoldoende en het is ook onduidelijk wat Clintel met een verwijzing naar deze artikelen – welke bestuursrechtelijk gehandhaafd plegen te worden – wenst te bereiken. Tot slot geldt nog dat artikel 9, derde lid, van het Verdrag van Aarhus onverlet laat dat ‘het lid van het publiek’ dat toegang zoekt tot de rechter moet voldoen aan de in het nationale recht neergelegde criteria.⁷⁵ Hierboven is toegelicht dat Clintel niet aan de door artikel 217 Rv en artikel 3:305a BW gestelde voorwaarden voldoet.

7. Conclusie

Op basis van hetgeen door Milieudefensie c.s. is aangevoerd ligt de incidentele vordering voor onmiddellijke afwijzing gereed. Gelet op het grote belang van het voorkomen van verdere vertraging in de Hoofdzaak, verzoekt Milieudefensie c.s. uw Hof daarom eerbiedig om zo spoedig mogelijk bij uitvoerbaar bij voorraad verklaard tussenarrest:

- a) Clintel en de personen die zij stelt te vertegenwoordigen niet-ontvankelijk te verklaren in het incident, althans de incidentele vordering tot tussenkomst althans voeging af te wijzen;
- b) Clintel te veroordelen in de kosten van dit incident, alsmede de gebruikelijke nakosten, te vermeerderen met de wettelijke rente als bedoeld in artikel 6:119 BW vanaf veertien dagen na de dag waarop het arrest is gewezen, althans betekend.

Advocaat

---

⁷² Artikel 1.10 Wnb is gericht aan bestuursorganen en de rechterlijke macht is gelet op artikel 1.1, tweede lid, aanhef en onder c, van de Awb geen bestuursorgaan.

⁷³ Artikel 1.11 Wnb bevat een zorgplicht voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving, maar Clintel laat na te stellen en te onderbouwen hoe deze zorgplicht geschonden zou worden. Het tegendeel is het geval. Een verminderd gebruik van fossiele brandstoffen voor bijvoorbeeld wegverkeer zal juist leiden tot een verminderde stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden.

⁷⁴ Artikel 3.1 Wnb bevat een algemene verbodsbepaling ter zake het (opzettelijk) schaden van bepaalde beschermde vogelsoorten. Ook in dit verband laat Clintel na te stellen en te onderbouwen hoe dit verbod geschonden zou worden.

⁷⁵ Zie ook in deze zin het arrest van het HvJEU van 14 januari 2021 (C-826/18 Varkens in Nood), punt 49. Lidstaten hebben bij de uitvoering van artikel 9, derde lid, van het Verdrag van Aarhus beoordelingsbevoegdheid om procedureregels vast te stellen inzake de voorwaarden waaraan moet worden voldaan om de in dit artikel bedoelde beroepen in te stellen, zolang zij maar niet criteria hanteren die dermate streng zijn dat het voor organisaties voor milieubescherming feitelijk onmogelijk is om op te komen tegen in de in artikel 9, derde lid, van het Verdrag van Aarhus bedoelde handelingen of verzuimen (waardoor de nuttige werking aan deze bepaling zou worden ontnomen). Van een dergelijke onmogelijkheid is in de onderhavige zaak geen sprake, nog daargelaten dat – zoals betoogd – Clintel geen organisatie voor milieubescherming is en artikel 9, derde lid, van het Verdrag van Aarhus niet op de onderhavige zaak van toepassing is, omdat er niet door Milieudefensie c.s. in strijd met bepalingen van het nationale recht betreffende het milieu wordt gehandeld.